

Szymon Wasielewski

ORCID ID: 0000-0003-3691-6451

Przestępczość zorganizowana w Polsce po 1989 r. – Pruszków i Wołomin

Streszczenie: Upadek bloku wschodniego w 1989 r. doprowadził w Polsce do istotnych przemian społecznych, politycznych i gospodarczych. Destabilizacja państwa polskiego, przechodzącego transformację systemową, spowodowała rozwój zorganizowanej przestępczości, wykorzystującej słabość władzy oraz organów ścigania. Lata 90. XX w. to czas „światłości” dwóch grup wywodzących się z okolic Warszawy, które zdołały podporządkować sobie cały przestępczy kraj – Pruszkowa oraz Wołomina. „Mafijna dekada” Pruszkowa oraz Wołomina to czas budowania ogromnych fortun, spektakularnych wydarzeń oraz niezwykle krwawej wojny, niosącej za sobą wiele ofiar po obu stronach. Lata 90. XX w. to również czas wykorzystywania doświadczeń w celu wypracowania skutecznego systemu zwalczania przestępczości zorganizowanej. Przełomowym wydarzeniem stało się wprowadzenie w 1997 r. instytucji świadka koronnego – „skruszonego” przestępcy. To właśnie zeznania świadków koronnych – gangsterów zdecydowanych na obciążenie kompanów w zamian za darowanie win doprowadziły do spektakularnego końca Pruszkowa. Mowa tu przede wszystkim o Jarosławie Sokołowskim ps. Masa. To jego zeznania okazały się kluczowe w sprawach dotyczących najważniejszych gangsterów grupy pruszkowskiej. Niemniej wątpliwości pozostawia „nieskazitelność” Sokołowskiego jako świadka koronnego, mimo upływu blisko 20 lat od wspomnianych wydarzeń. Przykład Pruszkowa oraz Wołomina wskazuje na zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa, jakie niesie za sobą przestępczość zorganizowana w okresie transformacji systemowej.

Słowa kluczowe: przestępczość, transformacja, system, mafia, Polska

Wstęp

W roku 1989 rozpoczęła się w Polsce i innych państwach Bloku Wschodniego transformacja systemowa. Proces ten doprowadził do głębokich przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Wraz z rozwojem demokracji pojawiło się wiele patologii, w tym przestępczość zorganizowana. Najbardziej aktywnymi organizacjami w tym czasie stały się położone w pobliżu Warszawy grupy z miast Pruszków i Wołomin. Celem artykułu jest analiza i ocena przestępczości zorganizowanej w Polsce od 1989 do 1999 r. na przykładzie dwóch największych grup – Pruszkowa i Wołomina. Głównym problemem badawczym jest odpowiedź na pytanie, jak duże zagrożenie stanowiła przestępczość zorganizowana w Polsce w okresie transformacji systemowej do końca XX w. Główną hipotezą jest założenie, że przestępczość zorganizowana działa destabilizująco na państwo oraz organy administracji państwowej w trakcie transformacji systemowej poprzez wykorzystywanie luk prawnych w celu dokonywania przestępstw oraz stanowi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa.

Definicja przestępczości zorganizowanej

Pierwsza wzmianka na temat zorganizowanej działalności o charakterze przestępczym, określanej działalnością mafijną, pojawiła się w słowniku Karpowicza w 1902 r. Karpowicz określił ją jako „stowarzyszenie rozbójników i przemytników”. W latach 20. XX w. powstała koncepcja pól zagrożeń Józefa Żółtaszka, jednego z pierwszych badaczy bezpieczeństwa w Polsce. Zakładała ona powstawanie przestępczości zorganizowanej w miejscach, w których krzyżują się pola zagrożeń mające charakter fizyczny oraz psychologiczny. W okresie PRL-u nie podejmowano konkretnych badań dotyczących przestępczości zorganizowanej. Uważano ją bowiem za kapitalistyczną zaszłość, nieistniejącą w komunistycznym porządku. W latach 90. XX w. miał miejsce rozkwit badań nad przestępczością zorganizowaną w Polsce. Zbiegło się to z jej niekontrolowanym rozwojem,

przypadającym właśnie na ostatnią dekadę XX w. Zdefiniowanie przestępczości zorganizowanej jest zadaniem trudnym. Nie można sprowadzić przestępczości zorganizowanej do jednolitej definicji. Zasadna wydaje się próba definicji w dwóch kategoriach – pozaprawnej oraz prawnej. W tej pierwszej przestępczość zorganizowaną możemy zdefiniować jako nielegalną działalność zorganizowanych grup lub związków. Dokonują one przestępstw przy użyciu przemocy, szantażu oraz korupcji w celu osiągnięcia korzyści. Mogą to być zarówno przestępstwa kryminalne, jak i gospodarcze. Zorganizowane grupy przestępcze dążą do prania nielegalnie zdobytych środków i wprowadzenia ich w legalny obrót. Mają kilka charakterystycznych cech, do których zaliczyć można działalność nastawioną na zysk, potrzebę posiadania władzy, określony czas prowadzenia działalności bądź jej bezterminowość. Charakteryzuje je również specjalizacja ról członków organizacji, ścisła hierarchia, dyscyplina wewnątrz grupy, stosowanie szeroko pojętej przemocy, popełnianie różnorodnych przestępstw, zasięg działania obejmujący nie tylko kraj pochodzenia, ale również środowisko międzynarodowe, pranie brudnych pieniędzy oraz wywieranie nacisku na organy władzy¹.

W kategorii prawnej natrafiamy na liczne przeszkody, które uniemożliwiają stworzenie jednolitej definicji przestępczości zorganizowanej. Problemy te występują zarówno w prawie polskim, jak i międzynarodowym. Spowodowane jest to przede wszystkim ciągłą ewolucją zjawiska przestępczości zorganizowanej. Jej elastyczność pozwala na wykorzystywanie każdej możliwości i wszystkich dostępnych środków, aby osiągnąć zamierzone cele². Można stwierdzić, że działanie grup przestępczych zależy głównie od postępu technologicznego oraz stosowania nowinek technicznych. Postęp technologiczny powoduje stałą innowacyjność, aby być o krok przed organami ścigania. Także organy ścigania dzięki postępowi mogą optymalizować swoje działania, podnosząc skuteczność walki z przestępcami. Dlatego też stworzenie jednej, stałej definicji staje się bardzo trudne,

¹ E.W. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 23.

² W. Filipkowski, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004, s. 32.

jak i niepraktyczne. Skomplikowałyby to w znacznym stopniu prowadzenie działań przez organy ścigania, które byłyby ograniczone tylko do podejmowania działań określonych w ustawach. Nie można jednak stwierdzić, że tworzenie definicji przestępczości zorganizowanej jest bezcelowe. Każda próba pomaga zrozumieć wzorzec działalności oraz usprawnić działalność organów ścigania poprzez wyznaczanie granic działania³. W Polsce na gruncie prawnym po raz pierwszy przestępczość zorganizowana została zdefiniowana w art. 5 *Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego* z 12 października 1994 r. W ustawie określono konkretne czyny zabronione, takie jak zakaz obrotu pieniędzmi zdobytymi podczas działań przestępczości zorganizowanej oraz pochodzących z handlu narkotykami, fałszowania pieniędzy, okupów i handlu bronią⁴.

Klasyfikacja przestępczości zorganizowanej w Polsce i obszary działalności przestępczej

Przestępczość zorganizowaną w Polsce możemy podzielić na trzy kategorie – kryminalną, narkotykową i ekonomiczną. Do przestępczości kryminalnej zaliczamy przede wszystkim kradzież, handel skradzionym mieniem, bronią, przemyt i prostytutkę. Przestępczość narkotykowa związana jest z produkcją oraz dystrybucją narkotyków i innych środków psychoaktywnych. Natomiast przestępczość ekonomiczna to działalność obejmująca sektor finansowy oraz gospodarczy. Mam tutaj na myśli przestępstwa na szkodę skarbu państwa, np. wyłudzenia podatku VAT. Ponadto do tego typu przestępczości możemy zaliczyć korzystanie z instrumentów oferowanych przez rynek finansowy w celu legalizacji pozyskanych środków do prowadzenia

³ A. Miczkowska, *Problematyka przestępczości zorganizowanej*, [w:] *Prace wydawnicze, administratywistyczne i historyczne*, red. M. Sadowski, P. Szymaniec, Wrocław 2009, s. 120.

⁴ W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 33.

dalszej działalności przestępczej czy też korzystanie z usług profesjonalistów w zakresie finansów i gospodarki⁵.

Zorganizowane grupy przestępcze działające w Polsce wykazują aktywność na licznych płaszczyznach. Głównym spoiwem pomiędzy ich członkami są względy finansowe. Ich struktura budowana jest w największym stopniu na strachu, w sporadycznych przypadkach podstawą są relacje przyjacielskie czy też rodzinne. Grupy te są zamknięte, ułożone oraz wykazują się wysoką skutecznością w podejmowanych działaniach. Wyposażone są w najnowszy sprzęt technologiczny, pozwalający na skuteczną komunikację oraz koordynację podejmowanych działań. Cechą charakterystyczną grup przestępczych jest przebiegłość, objawiająca się m.in. w wykorzystywaniu „słupów”. Są to ludzie z marginesu społecznego podatni na korzyści, którym powierza się realizację najprostszycych zadań. Pomimo podejmowania wielu działań mających na celu wzmacnianie grupy przestępczej, bardzo często znajdują się w nich osoby nielojalne oraz nieuczciwe. Swoim działaniem destabilizują grupę, prowadząc często do jej rozpadu. Członkowie zorganizowanych grup przestępczych wykazują się znaczną bezwzględnością w podejmowanych działaniach, a oddanie wobec szefa odbywa się wyłącznie poprzez strach⁶. Ponadto w polskich grupach przestępczych występuje znaczne zróżnicowanie pod względem finansowym – znajdujący się najwyżej w hierarchii zarabiają najwięcej. Występują również liczne powiązania z władzą oraz organami ścigania. Spośród pozostałych licznych cech możemy wymienić brak norm honorowych, bezwzględne dążenie do podporządkowania szefowi, poczucie bezkarności, przedmiotowe traktowanie członków grupy, brak jakichkolwiek autorytetów czy też nadużywanie przemocy, często bez namysłu⁷.

⁵ I. Kochman, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, www.wspia.eu/file/20335/30-KOCHMAN+IZABELA.pdf, 15.05.2018.

⁶ Z. Rau, *Cechy polskiej zorganizowanej grupy przestępczej*, „Prokurator” 2002, nr 1, s. 68.

⁷ Tamże.

Działalność polskich zorganizowanych grup przestępczych w ramach przestępczości kryminalnej w latach 90. XX w. to przede wszystkim haracze. Przestępcy wyludzali pieniądze od przedsiębiorców prowadzących m.in. restauracje, puby, kluby czy też biura podróży. Problem był o tyle istotny, że wymuszaniem haraczu zajmowały się najczęściej legalnie zarejestrowane agencje ochroniarskie, będące w rękach gangsterów. W efekcie dochodziło do zawłaszczenia przedsiębiorstwa bądź jego przymusowego zamknięcia⁸. W ramach przestępczości kryminalnej dochodziło często do porwań dla okupu. Zajmowały się tym głównie grupy etniczne zamieszkujące terytorium Polski. Porywano przede wszystkim bogatych biznesmenów, co stanowiło poniekąd gwarancję zapłacenia okupu. Kolejną formą działalności były kradzieże luksusowych samochodów. W tym przypadku Polska była zarówno krajem tranzytowym, jak i miejscem ich kradzieży. Przerzucano je najczęściej na Wschód, skąd rozprawdzano po całym świecie. Wielokrotnie dochodziło do sytuacji, w których złodzieje samochodów z państw nadbałtyckich, wracając skradzionym samochodem z Zachodu, tracili swoją „zdobycz” na terytorium Polski. W latach 90. XX w. polscy przestępcy „wślawni się” również rozbojami sklepów jubilerskich na Zachodzie, przy współpracy z niemieckimi grupami przestępczymi. Sytuacja stała się na tyle poważna, że zainteresował się nią Europejski Urząd Policji – Europol oraz Europejska Jednostka Współpracy Sądowej – Eurojust⁹. Współcześnie w ramach przestępczości kryminalnej polskie zorganizowane grupy przestępcze zajmują się fałszowaniem pieniędzy, handlem ludźmi oraz przestępczością przeciwko dobrom kultury. Każde działanie niesie za sobą zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa oraz powoduje ogromne szkody.

Przestępczość ekonomiczna jest bardziej złożona aniżeli kryminalna, gdyż wymaga współpracy szerszego grona osób, tworzącego specyficzne powiązania. W przypadku polskich grup przestępczych polega to najczęściej na wykorzystywaniu legalnych podmiotów gospodarczych poprzez kamuflaż w celu osiągnięcia dodatkowych

⁸ W. Mądrzejowski, dz. cyt., s. 44.

⁹ Tamże, s. 44–45.

zysków oraz korzyści. Są to również działania związane z przekształceniami własnościowymi, mającymi na celu zdobycie majątku skarbu państwa w procesie prywatyzacji na preferencyjnych warunkach. W ramach przestępczości ekonomicznej doprowadza się do upadku przedsiębiorstw w celu nabycia ich później za wartości nieporównywalnie niskie do rzeczywistej wartości. Przestępstwa podatkowe polegają natomiast na wykorzystywaniu luk w prawie w sposób pozwalający na uniknięcie płacenia podatków. Ponadto na szeroką skalę wyłudzano jest podatek od towarów i usług – VAT. Inne sektory narażone na działania przestępcze to bankowość, rynek paliwowy, towary akcyzowe – alkohol i papierosy oraz ubezpieczenia¹⁰. Osoby popełniające przestępstwa ekonomiczne określane są przez organy ścigania jako „białe kołnierzyki”¹¹. W tego rodzaju przestępczości szczególną uwagę zwraca kwestia prania brudnych pieniędzy. Jest to skomplikowany oraz czasochłonny proceder, polegający na legalizacji pieniędzy pochodzących z przestępstw oraz wprowadzeniu ich do obrotu. Proces ten odbywa się w trzech krokach – stworzeniu jak największego dystansu pomiędzy przestępcą a pieniędzmi, działaniach mających na celu wprowadzenie pieniędzy do legalnych transakcji oraz wciągnięciu pieniędzy w legalny obrót¹².

Przestępczość narkotykowa lat 90. XX w. w Polsce to przede wszystkim produkcja oraz konsumpcja własnych środków narkotyzujących. Szczególną popularnością w tym okresie cieszył się „polski kompot”. Jego działanie podobne jest do heroiny, bardzo silnie uzależnia oraz działa destrukcyjnie na organizm ludzki. Ze względu na bardzo duży poziom zanieczyszczeń zażywanie kompotu przez dłuższy okres prowadzi do śmierci. Wraz z otwarciem się granic przez Polskę zaczęły przebiegać narkotykowe szlaki na Zachód. Na polskim rynku pojawiły się marihuana, haszysz, amfetamina, eks-

¹⁰ W. Mądrzejowski, dz. cyt., s. 49–50.

¹¹ Centralne Biuro Śledcze Policji, *Przestępczość Ekonomiczna*, <http://cbasp.policja.pl/cbs/galerie-zdjec/50614,Przestepczosc-EKONOMICZNA.html>, 15.05.2018.

¹² W. Mądrzejowski, dz. cyt., s. 65–67.

tazy czy kokaina. Szacuje się, że z biegiem czasu w Polsce wzrośnie zapotrzebowanie głównie na kokainę¹³.

Prawne i organizacyjne aspekty przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce

W polskim prawie istnieje szereg przepisów i narzędzi pozwalających na zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Zwalczające ją podmioty posiadają bardzo szerokie uprawnienia, porównywalne do uprawnień podmiotów działających w Stanach Zjednoczonych. W kodeksie karnym z 1997 r. zawarto liczne przepisy bezpośrednio wskazujące na przestępczość zorganizowaną. Są to m.in. art. 258. *Udział w zorganizowanej grupie lub związku przestępczym*, art. 299. *Pranie pieniędzy*, art. 60. *Nadzwyczajne złagodzenie kary* (inaczej „mały świadek koronny”) czy też art. 65. *Powrót do przestępstwa*¹⁴. Zgodnie z polskim prawem szereg instytucji posiada uprawnienia pozwalające na zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Likwidacja w 1990 r. policyjnego pionu do walki z przestępczością zorganizowaną spowodowała konieczność przeniesienia kompetencji na pozostałe jednostki. W tym samym roku w Komendzie Wojewódzkiej w Krakowie powstała sekcja „Antygang”. W 1992 r. w Komendzie Głównej Policji powołano grupę „Maraton”, natomiast rok później uruchomiono wydział K-17. W 1994 r. powołano do życia Biuro do Walki z Przestępczością Zorganizowaną, na bazie którego w 2000 r. powstało Centralne Biuro Śledcze. Pozostałe instytucje oraz jednostki posiadające uprawnienia w zakresie zwalczania zorganizowanej przestępczości to m.in. Biuro Wydziału Kryminalnego Komendy Głównej Policji, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (wcześniej UOP – Urząd Ochrony Państwa), Agencja Wywiadu, Straż Graniczna, Żandarmeria Wojskowa. Oddzielną kategorią narzędzi prawnych są organy kontroli skarbowej, w ramach których funkcjonują Wywiad

¹³ Tamże, s. 76–77.

¹⁴ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.

Skarbowy oraz Generalny Inspektor Informacji Finansowej. Zaliczyć do nich można również Centralne Biuro Antykorupcyjne. Istotną rolę pełni prokuratura, która decyduje o kierunku prowadzonych czynności procesowych. W jej strukturach funkcjonuje Biuro do Spraw Przestępczości Zorganizowanej Prokuratury Krajowej. Na poziomie międzynarodowym najważniejszą regulacją jest Układ z Schengen z 19 czerwca 1990 r. Organizacjami międzynarodowymi uprawnionymi do zwalczania przestępczości zorganizowanej są również wcześniej wspomniany Europol, Eurojust, Interpol – Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnej oraz OLAF – Europejski Urząd ds. Zwalczania Korupcji¹⁵.

Z punktu widzenia późniejszych wydarzeń kluczowym okazało się wprowadzenie ustawą z 25 czerwca 1997 r. instytucji świadka koronnego. Świadek koronny w zamian za kluczowe informacje, pozwalające na rozbitcie grupy przestępczej, nie jest pociągany do odpowiedzialności za przestępstwa popełnione w jej ramach. Aby otrzymać status, osoba taka musi spełnić szereg warunków – zobowiązana jest przekazać informacje mające istotne znaczenie dla organów ścigania w związku z popełnionymi przestępstwami, ich okolicznościami bądź osobami biorącymi w nich udział. Kolejnym warunkiem jest przedstawienie swojego majątku oraz informacji o majątku innych osób biorących udział w procederze. Zeznania osoby ubiegającej się o status świadka koronnego muszą być wyczerpujące¹⁶. Należy zaznaczyć, że nie każdy członek grupy przestępczej może uzyskać status. Nie mogą się o niego ubiegać osoby, które dokonały zabójstwa, współuczestniczyły w tym czynie bądź usiłowały go dokonać, namawiały inną osobę do popełnienia przestępstwa w celu skierowania na tą osobę postępowania karnego oraz kierowały zorganizowaną grupą przestępczą. Świadek koronny zmuszony jest do zerwania z dawnym życiem oraz podlega kompleksowej ochronie, często zmianie tożsamości, miejsca zamieszkania czy też

¹⁵ W. Mądrzejowski, dz. cyt., s. 105–120.

¹⁶ *Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym*, Dz.U. 1997 nr 114 poz. 738 z późn. zm.

zatrudnienia¹⁷. Ochrona obejmuje świadka i jego najbliższą rodzinę. W Polsce nieuczciwość osób, które uniknęły odpowiedzialności karnej w zamian za zeznania, jak również ogromne koszty prowadzenia programu powodują szereg pytań o jego przyszłość oraz zasadność prowadzenia.

Działalność grup przestępczych z Pruszkowa i Wołomina po 1989 r.

Grupy przestępcze z Pruszkowa oraz Wołomina, dwie największe organizacje przestępcze działające w Polsce po 1989 r., swoją działalnością wpisały się w nakreślone wcześniej ramy przestępczości zorganizowanej. Gangsterzy z Pruszkowa oraz Wołomina swoje przestępcze kariery rozpoczynali jeszcze w PRL-u. Zajmowali się najczęściej handlem walutą oraz kradzieżami. Część gangsterów współpracowała ze służbami bezpieczeństwa państwa jako OZI – osobowe źródła informacji. Pozwalało to im na uzyskanie paszportu oraz częste wyjazdy za granicę. Upadek PRL-u, a co za tym idzie szereg zmian, umożliwił rozpoczęcie szerszej działalności. Historia Pruszkowa sięga lat 70. XX w. i grupy „Barabasza” – Ireneusza P., pierwszego faktycznego przywódcy¹⁸. Powstała na Żbikowie, dzielnicy Pruszkowa. Podejmowane działania przestępcze spowodowały rozgłos, który zaczął przyciągać młodych, chętnych do wejścia na kryminalną ścieżkę¹⁹. Wpływy „Barabasza” wraz z upływem czasu zaczęły topnieć, co w konsekwencji doprowadziło do utraty władzy na rzecz Zbigniewa Kujawskiego ps. Ali, którego w osobistej walce zdetronizował Janusz Prasol ps. Parasol. To jednak nie oni przynieśli grupie pruszkowskiej największą sławę, a Andrzej Kolicowski ps. Pershing. Dzięki Pershingowi grupa zyskała rozgłos na cały kraj

¹⁷ Tamże.

¹⁸ W przypadku „Barabasza” istnieje problem co do określenia jego pełnej tożsamości, dlatego też przedstawiona została tylko pierwsza litera jego nazwiska.

¹⁹ E. Ornacka, P. Pytlakowski, *Nowy alfabet mafii. Najnowsze losy polskiej przestępczości zorganizowanej*, Poznań 2013, s. 8.

oraz stała się największą zorganizowaną grupą przestępczą w Polsce. Struktura Pruszkowa wyglądała następująco: na jej czele stał sześciuosobowy zarząd, w skład którego wchodził wyżej wymieniony Parasol, Zygmunt Raźniak ps. Bolo, Leszek Danielak ps. Wańka, Mirosław Danielak ps. Malizna, Ryszard Szwarz ps. Kajtek oraz Andrzej Zieliński vel Banasiak ps. Słowik. Ponadto istniał podział na starych i młodych. W przypadku konfliktów w grupie do ich rozwiązywania wyznaczeni byli Parasol oraz Słowik²⁰. W każdym większym mieście w Polsce Pruszków posiadał podległą grupę przestępczą, m.in. w Gdańsku, Szczecinie czy też w Poznaniu.

Historia grupy wołomińskiej sięga lat 20. XX w. Pochodzący stamtąd drobni przestępcy cieszyli się uznaniem w wielu zakładach karnych na terenie kraju. W odróżnieniu od Pruszkowa Wołomin nie posiadał jednolitej struktury. W skład gangu wchodziło kilka mniejszych grup, działających samodzielnie, bez zwierzchnictwa. Do najważniejszych należała grupa Mariana Klepackiego ps. Klepak, Ludwika Adamskiego ps. Lutek czy też Andrzeja Czetyrko ps. Kikir. Najważniejszymi postaciami w grupie byli niewątpliwie bracia Niewiadomscy, Henryk zwany Dziadem, oraz Wiesław ps. Wariat. Ten ostatni, rabując w latach 70. magazyny ze srebrem, stał się konkurencją dla bandy Barabasza. Podział stref wpływów Pruszkowa oraz Wołomina na przestępczej mapie Polski wyglądał następująco: Pruszków zajmował tereny po zachodniej, północnej oraz południowej granicy Warszawy, natomiast Wołomin sprawował władzę na wschód od stolicy. Jeżeli chodzi o terytorium całego kraju, trudno mówić o twardym podziale. W wielu miastach czy też rejonach znajdowały się osoby współpracujące zarówno z jedną, jak i drugą stroną. Odnośnie do podziału stref wpływów nieprawdziwym jest stwierdzenie, jakoby Wołomin miał być filią Pruszkowa odpowiadającą za porządek na wchodzie Polski. Gangsterzy z grupy wołomińskiej prowadzili własną działalność, niezależną od Pruszkowa²¹.

²⁰ A. Marszałek, *Krótką historia mafii*, http://niniwa22.cba.pl/krotka_historia_mafii.htm, 15.05.2018.

²¹ A. Górski, J. Sokołowski, *Masa o porachunkach polskiej mafii*, Warszawa 2018, s. 80.

O polskiej przestępczości zorganizowanej zrobiło się głośno w 1990 r. W Sierpniu 29 maja doszło do zamordowania Jacka S. ps. Lulek oraz Andrzeja N. ps. Słoń, w następstwie porachunków spowodowanych kradzieżą samochodu. W trakcie ucieczki z miejsca rozkminki, jak nazywano konfrontację pomiędzy gangsterami, doszło do strzelaniny, w wyniku której ponieśli śmierć „Lulek” oraz „Słoń”. Szóstego lipca tego samego roku w motelu George miała miejsce zasadzka policyjna na członków gangu pruszkowskiego – „Parasola”, Wojciecha Budziszewskiego ps. Budzik, Ryszarda Pawlika ps. Krzyś, Kazimierza Klimasa ps. Kazik, Czesława Borowskiego ps. Dzik oraz Andrzeja Ciężczyka ps. Szarak. Gangsterzy skonfiskowali dawnemu wspólnikowi samochód w celu odzyskania starego długu. Poszkodowany zgłosił się na policję, po czym zdecydowano o podjęciu działań przeciwko przestępcom. Nieudolne działania policji doprowadziły do strzelaniny, w wyniku której zginął „Szarak”. Późniejsze śledztwo oraz dowody wskazały na nieudolność działań policji oraz liczne błędy, przez co gangsterów uniewinniono. Wyżej wymienione wydarzenia stały się symbolicznym początkiem działalności przestępczej dwóch organizacji – Pruszkowa i Wołomina, trwającej blisko dekadę²².

Analizując początki działalności obydwu grup przestępczych, należy zwrócić uwagę, że ich członkowie potrafili zgodzić się ze sobą współpracować. Momentem przełomowym był rok 1992, kiedy to Dziad, Słowik oraz Marek Medvesek ps. Oczko, rezydent grupy pruszkowskiej w Szczecinie, współpracujący ze sobą w przemyśle spirytusu, zostali przyłapani na transporcie TIR-a i aresztowani. Strony zaczęły przerzucać na siebie winę za zdarzenie. Kością niezgody były również pieniądze, co doprowadziło do wojny pomiędzy gangami. W ulicznych strzelaninach oraz zamachach bombowych zginęło co najmniej kilkadziesiąt osób po obu stronach.

Pruszków oraz Wołomin zakończyły swoją działalność w różnych okolicznościach. Początkiem końca Pruszkowa stało się aresztowanie jej szefa, Peshinga w 1994 r. na cztery lata²³. W międzyczasie

²² E. Ornacka, P. Pytlakowski, dz. cyt., s. 5–6.

²³ A. Górski, J. Sokołowski, *Masa o bossach polskiej mafii*, Warszawa 2018, s. 118.

w grupie doszło do przetasowań. Starym, jak nazywano pruszkowski zarząd nie odpowiadała chęć Kolikowskiego do kierowania grupą zza więziennych bram. Doszło do detronizacji lidera, który po wyjściu z więzienia rozpoczął własną działalność. Pershing, przestający intelektualnie swoich kompanów, bardzo szybko doszedł do wielkich pieniędzy z automatów do gier. Zaistniała sytuacja nie odpowiadała zarządowi. Andrzej Kolikowski został zamordowany 5 grudnia 1999 r. na Polanie Szymoszkowej w Zakopanem, podczas pakowania nart do samochodu. Jednym z przybocznych Perhinga na ostatnim etapie życia był Jarosław Sokołowski ps. Masa, jedna z najważniejszych postaci grupy pruszkowskiej. To przede wszystkim śmierć szefa skłoniła go do współpracy z wymiarem sprawiedliwości i pogrążenia dawnych kolegów, co przyczyniło się bezpośrednio wraz z początkiem nowego tysiąclecia do rozpadu gangu pruszkowskiego. Kolejnym istotnym dla przyszłości gangu pruszkowskiego wydarzeniem była śmierć Wojciecha Kiełbińskiego ps. Kiełbasa 19 lutego 1996 r., przymierzanego w przyszłości do stanowiska szefa gangu. Początkowo o morderstwo oskarżono Masę. Sprawa Kiełbasy spowodowała ogromne pęknięcie w strukturze Pruszkowa. Do dzisiaj jej nie wyjaśniono. Również w przypadku Wołomina osobiste porachunki stały się bezpośrednią przyczyną końca grupy. Zapoczątkowało go porwanie przez Klepaka oraz Lutka Dariusza, syna Czesława Kamińskiego ps. Ceber. W wyniku porachunków pomiędzy gangsterami śmierć jako pierwszy poniósł Ceber. Kolejną ofiarą porachunków stał się Wariat. Trzydziesty pierwszy marca 1999 r. to umowna data końca gangu wołomińskiego. W tym dniu w zamachu w barze Gama na Warszawskiej Woli zginął Klepak, Lutek oraz trzech innych gangsterów. Śmierć nie dosięgła jedynie Dziada, który został aresztowany dwa miesiące później. Ostatni z liderów Wołomina, Kikir, został zamordowany rok później przez zabójcę w przebraniu księdza. Większość wydarzeń mających miejsce po stronie Wołomina było efektem wewnętrznych porachunków.

Procedery na dużą skalę przynoszące miliony złotych – tak w skrócie można opisać działania gangów pruszkowskiego oraz wołomińskiego w obszarze przestępczości zorganizowanej. Znaczne zyski

z nielegalnych źródeł ułatwiały przestępcom dotarcie do celebrytów, biznesmenów i polityków. Ci, którzy jeszcze kilka lat wcześniej pod pewexami oszukiwali klientów na „wajchę”, kradli samochody albo elektronikę w Niemczech, zaczęli zarabiać fortuny na przestępczej działalności w ramach zorganizowanych grup przestępczych. Ogromne pieniądze przynosił gangsterom handel spirytusem. Przemiany z przełomu lat 80. i 90. XX w. pozwoliły na wprowadzenie do Polski ogromnej ilości alkoholu z Europy Zachodniej w postaci kontrabandy, na bazie którego powstawała fałszywa wódka wprowadzana na rynek. Gangsterzy wyspecjalizowali się w rabowaniu innych przemytników – redukowali tym ryzyko wpadki do minimum. Sprzedaż TIR-a wypełnionego spirytusem w tamtych czasach przynosiła około 10 tys. dolarów czystego zysku. Dziad przyznał kiedyś, że na przemyśle alkoholu dorobił się około 4 mln dolarów²⁴. Grupy specjalizowały się również w kradzieży papierosów. Zyski ze sprzedaży kradzionych TIR-ów liczone w setkach tysięcy dolarów. Kolejną gałęzią przynoszącą krociowe zyski były narkotyki. Specjalizowały się w niej zarówno Pruszków, jak i Wołomin. To do Wariata należała największa w Europie Środkowej fabryka amfetaminy w Woli Karczewskiej, zlikwidowana w 1995 r. Wyprodukowano w niej tonę amfetaminy wartą około 4 mln dolarów. Grupa pruszkowska w latach świetności sprowadzała do Europy narkotyki z Ameryki Południowej. Bardzo często wspomina się historię odkrycia blisko 1200 kg kokainy na płynącym do Polski statku „Jurata” w 1993 r., na czym grupa straciła milion dolarów²⁵. Kolejnym stosunkowo łatwym zarobkiem dla przestępców były „wrzutki”, czyli legalizacja w Polsce skradzionych zagranicą aut. Z powodu braku informacji o kradzieżach niemalże bezproblemowo rejestrowano w Polsce skradziony pojazd. Rejestracji dokonywano najczęściej na fikcyjną osobę oraz sprzedawano auto za cenę dużo niższą niż oferowaną przez komisje czy też prywatne osoby.

²⁴ E. Ornacka, P. Pytlakowski, dz. cyt., s. 90.

²⁵ A. Górski, J. Sokołowski, *Masa o pieniądzach polskiej mafii*, Warszawa 2014, s. 158.

Grupy z Pruszkowa oraz Wołomina prowadziły również legalne interesy. Inwestowały w kantory, lombardy i komisje, które służyły do prania brudnych pieniędzy. Zadaniem komisów było „upłynnianie” skradzionych pojazdów. Kluby sportowe, upadające firmy, hotele, pensjonaty, ośrodki wypoczynkowe, kawiarnie, restauracje także służyły gangom jako pralnie brudnych pieniędzy. Firmy leasingowe, parabanki miały za zadanie tuszowanie udziału brudnego kapitału w działalności spółki. Firmy transportowe służyły do przemytu, natomiast agencje towarzyskie stanowiły przykrywkę handlu żywym towarem oraz pozwalały legalizować fałszywe faktury. Szereg pozornie prostych, legalnych interesów mających w normalnych okolicznościach przynosić człowiekowi źródło utrzymania stał się w rękach gangsterów narzędziem umożliwiającym zarabianie ogromnych pieniędzy²⁶.

Jakie konkretnie kwoty zarabiała grupy przestępcze w Polsce? Ewa Ornacka, dziennikarka śledcza, dokonała kiedyś kalkulacji na przykładzie grupy pruszkowskiej. Przemysł papierosów przynosił miesięcznie na około 20 transportach 6 mln dolarów. Automaty do gier – „jednoręcy bandyci”, przynosiły miesięcznie milion dolarów. Wykupki, czyli odzyskiwanie skradzionych aut – 100 tys. dolarów. Haracze – 25 tys. dolarów. Numery, czyli szantaże i wymuszenia przynosiły 25 tys. dolarów. Bliżej nieokreślone kwoty stanowiły zyski z działalności przestępczej w pozostałych rejonach kraju oraz z legalnej działalności. Podsumowując, grupa pruszkowska zarabiała prawdopodobnie około 30 mln dolarów miesięcznie, co w skali roku daje 360 mln. dolarów. Przy zmiennym kursie dolara mówimy o kwocie przekraczającej miliard złotych²⁷.

²⁶ E. Ornacka, *Masa informacji*, <http://niniwa22.cba.pl/mafiamasainformacji.html>, 15.05.2018.

²⁷ Tamże.

Przywódcy Pruszkowa i Wołomina

Najważniejszą postacią grupy pruszkowskiej był wspomniany już wcześniej Andrzej Kolicowski ps. Pershing. Kolicowski uważany był w środowisku za osobę wiarygodną. W czasach, gdy zajmował się cinkciarstwem, z jego usług korzystał m.in. Bogusław Bąsik, założyciel słynnej na początku lat 90. XX w. spółki Art.-B²⁸. Na uwagę zasługuje również Andrzej Zieliński vel Banasiak ps. Słowik. Zieliński, który przyjął po ślubie nazwisko żony, Moniki Zielińskiej (która notabene dzisiaj posługuje się nazwiskiem męża – Banasiak, pomimo rozvodu²⁹), stał się jednym z symboli potęgi Pruszkowa. Zieliński uważa się za osobę nawróconą, często podróżował do Ziemi Świętej. Jest również autorem książki zatytułowanej *Skarżyłem się grobowi...*, w której opisuje swoją historię. Ślubu udzielał mu znany z telewizyjnego serialu *Złotopolscy* ksiądz Orzechowski. Wystąpił również w teledysku do utworu rapera Malika Montany pt. *Big Poppa*, w którym udzielił się inny znany raper, Tede. Słowik wciąż kroczy drogą przestępczą. W 2017 r. został zatrzymany, przebywa w areszcie. Kolejnymi ważnymi postaciami z gangu pruszkowskiego byli niewątpliwie Wojciech Kielbiński ps. Kielbasa – jeden z inicjatorów rabowania przemytników czy też Mirosław Danielak ps. Malizna, słynący z rozrzutności. Leszek Danielak ps. Wańka, brat Malizny, uważany był w środowisku za mafioso-dżentelmena oraz jedną z najinteligentniejszych osób. Natomiast Jerzy Wieczorek ps. Żaba, zasłynął z prowadzenia „bałkańskiego szlaku”, przez który sprowadzano do Polski ogromne ilości narkotyków, oraz deportacji z Tajlandii po wywołaniu awantury na pokładzie samolotu³⁰. Wśród gangsterów współpracujących z Pruszkowem na pierwszy plan wysuwa się Marek Medvesek ps. Oczko, rezydent grupy w Szczecinie. Zasłynął z poruszania się po ulicach Szczecina charakterystycz-

²⁸ B. Bąsik, A. Gąsiorowski, P. Pytlakowski, Ścigani. Piotr *Pytlakowski rozmawia z szefami Art.-B*, Warszawa 2105, s. 352–353.

²⁹ M. Banasiak, P. Pytlakowski, *Królowa mafii*, Poznań 2016, s. 34.

³⁰ A. Majewski, J. Maringe, *Chińczyk – król polskiego narkobiznesu*, Warszawa 2017, s. 126.

nym, rzucającym się w oczy żółtym Ferrari. Nie można zapomnieć o Zbigniewie Mikołajewskim ps. Carrington, rezydencie grupy ze Zgorzelca. „Król spirytusu”, jak go nazywano, wsławił się przerzutem ogromnej ilości alkoholu przez most w Sękowicach oraz uczestnictwem w wojnie zgorzeleckiej, w trakcie której przeprowadzono na niego dwa nieudane zamachy bombowe.

Po stronie Wołomina na pierwszy plan wychodzi postać Henryka Niewiadomskiego ps. Dziad. Był właścicielem zakładu kamieniarskiego, miłośnikiem gołębi oraz, jak sam siebie określił podczas jednej z rozpraw, „medialnym gangsterem”. Niewiadomski zasłynął sprowadzeniem pięciu ton papieru rublowego. Pieniądze wyprodukowane z papieru w razie wprowadzenia ich na rynek mogły zaszkodzić obrotowi gotówki w Rosji. nierozwiązana pozostaje do dzisiaj sprawa potrójnego morderstwa w gołębniku w Rębertowie w 1995 r., o co początkowo oskarżano Dziada. Podczas pobytu w więzieniu napisał książkę *Świat według Dziada*, w której określił siebie jako „więźnia politycznego III RP”³¹. Zmarł 30 października 2007 r. w więzieniu w Radomiu³². Wiesław Niewiadomski ps. Wariat, stanowi obok brata drugą najbardziej rozpoznawalną postać grupy wołomińskiej. Gangster prowadzący przestępczą działalność w RFN oraz w Kanadzie zginął na osobistej wojnie, jaką wytoczył grupie pruszkowskiej w 1998 r. Inne czołowe postaci z grupy wołomińskiej to wspomniani wcześniej Marian Klepacki ps. Klepak, Ludwik Adamski ps. Lutek czy też Czesław Kamiński ps. Ceber.

Na szczególną uwagę zasługuje postać Jarosława Sokołowskiego ps. Masa. Sokołowski, pierwotnie ochroniarz Kiełbasy oraz jego przyjaciel, został z początkiem lat 90. wprowadzony do grupy pruszkowskiej. Formalnie nie piastował żadnego wyższego stanowiska w gangu. Po aresztowaniu Pershinga wszedł w skład grupy Marka Czarneckiego ps. Rympałek. Pozycja Masy w grupie była bardzo silna, przeprowadzono na niego kilka nieudanych zamachów. Śmierć Pershinga w 1999 r. uświadomiła Sokołowskiemu, że opowiadając się po stronie szefa, wydał na siebie wyrok śmierci. Zatrzymany

³¹ H. Niewiadomski, *Świat według Dziada*, Warszawa 2002.

³² E. Ornacka, P. Pytlakowski, dz. cyt., s. 159.

pod koniec 1999 r. pod zarzutem haraczowania został nakłoniony przez prokuratora Jerzego Mierzewskiego do współpracy z organami ścigania. W 2000 r. został świadkiem koronnym³³. Jego zeznania pomogły w rozbiciu grupy pruszkowskiej oraz skazaniu niemalże wszystkich żyjących członków grupy. Niestety Sokołowskiemu, rzekomo skruszonemu gangsterowi, znudziło się życie w programie świadka koronnego, który znacznie go ograniczał. Przy współpracy z dziennikarzem Arturem Górskim od 2014 r. powstało osiem książek – wywiadów z Masą na tematy związane z polską mafią. Masa ze świadka koronnego, człowieka, który nomen omen dla społeczeństwa nie istnieje, stał się celebrytą opowiadającym historie z gangsterskiego życia, często bez pokrycia. Sokołowski, bezkrytycznie podchodzący do swoich dokonań, wielokrotnie deprecjonował gangsterów Pruszkowa i Wołomina, przypisując im wiele zbrodni. Swoimi działaniami zaszkodził m.in. Piotrowi Wróblowi – policjantowi, który zwerbował Masę do współpracy z policją w 1994 r. Wróbel został oskarżony o łapownictwo, przez co zmuszono go do odejścia ze służby. Zbiegło się to w czasie z powstaniem Centralnego Biura Śledczego, którego miał zostać naczelnikiem³⁴. Organy ścigania ze względu na kluczowe zeznania Sokołowskiego, dzięki którym doprowadzono do rozbicia gangu pruszkowskiego, wielokrotnie przymykały oko na jego późniejsze postępowanie. Pozwolono mu m.in. na zachowanie blisko 5 mln dolarów pochodzących z działalności przestępczej³⁵. Kontrowersje wzbudziły również spotkania autorskie ze świadkiem koronnym Masą, na które wstęp kosztował nawet 100 zł. W maju 2018 r. Sokołowski został zatrzymany pod zarzutem wyłudzenia kredytów, łapownictwa oraz powoływania się na wpływy. Obecnie jesteśmy na etapie oczekiwania na dalszy bieg wydarzeń.

³³ A. Górski, J. Sokołowski, *Masa o życiu świadka koronnego*, Warszawa 2017, s. 13.

³⁴ P. Pytlakowski, P. Wróbel, *Mój agent Masa*, Poznań 2015, s. 203–204.

³⁵ S. Latkowski, P. Pytlakowski, *Koronny nr 1. Pseudonim Masa*, Poznań 2017, s. 230.

Zakończenie

Przestępczość zorganizowana stanowi duże zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa, w szczególności przechodzącego przez proces transformacji systemowej. Liczne luki prawne oraz brak odpowiednich kompetencji organów ścigania umożliwiały przestępcom popełnianie przestępstw na znaczną skalę. Morderstwa na oczach świadków, zamachy bombowe na ulicach miast oraz przestępcze procedury przynoszące grupom kolosalne zarobki przekraczające miliard złotych rocznie w znacznym stopniu destabilizowały państwo polskie, będące w trakcie ciężkich i czasochłonnych przemian. Przestępcy swoimi działaniami narażali skarb państwa na ogromne straty oraz powodowali wzrost poczucia zagrożenia wśród zwykłych obywateli. Takie działania z całą pewnością stanowią istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa będącego w trakcie transformacji systemowej.

Ujawnienie przed opinią publiczną faktu istnienia zjawiska przestępczości zorganizowanej po 1989 r. wymusiło na organach ścigania szereg zmian. Przekształcanie istniejących oraz wprowadzanie nowych narzędzi walki umożliwiało skuteczne zwalczanie przestępczości. W szczególności instytucja świadka koronnego umożliwiła rozbijanie grup przestępczych od wewnątrz, przy pomocy ich własnych członków. Przestępczości zorganizowanej nie da się całkowicie unieszkodliwić, dzięki istniejącym narzędziom prawnym oraz instytucjom można natomiast się jej skutecznie przeciwstawiać.

Pomimo upływu lat wciąż istnieją wątpliwości, czy w przypadku Pruszkowa oraz Wołomina możemy mówić o mafii, czy o zorganizowanej przestępczości. Mafia w swojej działalności wykorzystuje powiązania ze światem polityki, wyższymi sferami. Na każdym kroku znajdujemy powiązania Pruszkowa oraz Wołomina z polityką (m.in. znajomość z Ireneuszem Sekułą czy też Jackiem Dębskim – politykami, którzy ponieśli śmierć w tajemniczych okolicznościach). Wynikało to jednak raczej ze słabości istniejącego wówczas aparatu, dopiero kształtującego się po transformacji systemowej.

Bibliografia

- Bagsik B., Gąsiorowski A., Pytlakowski P., Ścigani. *Piotr Pytlakowski rozmawia z szefami Art.-B*, Warszawa 2015.
- Banasiak M., Pytlakowski P., *Królowa mafii*, Poznań 2016.
- Centralne Biuro Śledcze Policji, *Przestępczość Ekonomiczna*, <http://cbsp.policja.pl/cbs/galerie-zdjec/50614,Przestepczosc-EKONOMICZNA.html>, 15.05.2018.
- Filipkowski W., *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004.
- Górski A., Sokołowski J., *Masa o bossach polskiej mafii*, Warszawa 2018.
- Górski A., Sokołowski J., *Masa o pieniądzach polskiej mafii*, Warszawa 2014.
- Górski A., Sokołowski J., *Masa o porachunkach polskiej mafii*, Warszawa 2018.
- Górski A., Sokołowski J., *Masa o życiu świadka koronnego*, Warszawa 2017. Kochman I., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, www.wspia.eu/file/20335/30-KOCHMAN+IZABELA.pdf, 15.05.2018.
- Latkowski S., Pytlakowski P., *Koronny nr 1. Pseudonim Masa*, Poznań 2017.
- Majewski A., Maringe J., *Chińczyk – król polskiego narkobiznesu*, Warszawa 2017.
- Marszałek A., *Krótką historią mafii*, http://niniwa22.cba.pl/krotka_historia_mafii.htm, 15.05.2018.
- Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008.
- Miczkowska A., *Problematyka przestępczości zorganizowanej*, [w:] *Prace wydawnicze, administratywistyczne i historyczne*, red. M. Sadowski, P. Szymaniec, Wrocław 2009.
- Niewiadomski H., *Świat według Dziada*, Warszawa 2002.
- Ornacka E., *Masa informacji*, <http://niniwa22.cba.pl/mafiamasainformacji.html>, 15.05.2018.
- Ornacka E., Pytlakowski P., *Nowy alfabet mafii. Najnowsze losy polskiej przestępczości zorganizowanej*, Poznań 2013.
- Pływaczewski E.W., *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011.
- Pytlakowski P., Wróbel P., *Mój agent Masa*, Poznań 2015.
- Rau Z., *Cechy polskiej zorganizowanej grupy przestępczej*, „Prokurator” 2002, nr 1.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym*, Dz.U. 1997 nr 114 poz. 738 z późn. zm.

The organized crime in Poland after 1989 – Pruszkow and Wolomin

Summary: The collapse of the Eastern Bloc in 1989 has led to meaningful social, political and economic transformations. The destabilization of Polish country, during changes in political system, started the development of the organized crime, abusing the authority and investigative authorities' weakness. The 90's are the greatest time of two, coming from Warsaw, groups, which managed to subordinate the whole criminal country – Pruszkow and Wolomin. The “mafia decade” of Pruszkow and Wolomin is the time of: earning enormous fortune, spectacular events and extremely bloody war, carrying a huge number of victims. 90's is also the time of using experience in creating effective system of fighting against organized crime. Introducing in 1997 the term of crown witness – “apologetic criminal” became the decisive moment. Spectacular end of Pruszkow was the effect of the statement of crown witness – gangsters aggravating their cooperatives. It is all mostly about Jaroslaw Sokolowski, nickname “Masa”. His statement appeared crucial during investigations at the most important members of Pruszkow's group. Sokolowski's “flawlessness” as a crown witness, is not clear, in spite 20 years lasted from mentioned incident. The case of Pruszkow and Wolomin presents the danger for country's safety, what comes from the side of organized crime, during political transformation.

Keywords: crime, transformation, system, mafia, Poland